

МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ ПРОКУРОРЫН
ТАНИЛЦУУЛГА

15160 Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг,
Бага тойруу 15/1, Утас: 26-43-81, Факс: (976-11) 32-39-03,
E-mail: gpo_mongolia@justice.com

2014.04.08 № 1/01

Эрүүгийн хууль тогтоомжийн
хэрэгжилтийн талаар

2013 онд Монгол Улсын Прокурорын байгууллагаас мэдлэгт суурилсан хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах, гаргасан заавар, журмуудын хэрэгжилтийг хангуулах, доод шатны прокурорын шийдвэрт гаргасан гомдлыг дээд шатны прокурор хууль тогтоомжийн дагуу шалгаж, шийдвэрлэх, хариуцлага тооцдог болгох арга барил тогтоох, гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх ажиллагаанд тавих прокурорын хяналтыг үр дүнтэй болгоход хяналтаа чиглүүлэх үндсэн зорилтуудыг дэвшүүлэн ажиллалаа.

Энэ зорилтуудын хүрээнд гадаад харилцаа, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх, Прокурорын байгууллагын үйл ажиллагааг олон нийтэд ил тод болгох, хяналтын ажлын аргачилсан заавар, хамтарсан тушаал, захирамж зэрэг удирдамжийн баримт бичгийн хэрэгжилтийг хангах, цахим бүртгэлийг улсын хэмжээнд бүрэн нэвтрүүлж, прокурор, туслах ажилтнуудын орон тоог нэмэгдүүлэх, сургалтуудын чанар, үр дүнг сайжруулах, нийт прокурор, ажилтны нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх зэрэг асуудлуудыг бодлогын түвшинд анхаарч ажиллав.

“Шүүх, эрх мэдлийн шинэтгэлийг гүнзгийрүүлэх хөтөлбөр”-ийн хүрээнд хуулийн байгууллагуудын үйл ажиллагаатай холбоотой багц хуулиудыг шинэчлэн баталсан нь тэдгээрийн ажиллах нөхцөл, үйл ажиллагааны эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, хүний эрхийг баталгаатай хангахад чиглэгдсэн алхам болсон.

Дээрх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зорилгоор “Прокурорын байгууллагаас 2011-2016 онд хийж хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны ерөнхий хөтөлбөр”-ийг баталж, Прокурорын байгууллагын удирдамжийн баримт бичгүүдийг дахин боловсруулсан нь хүнд суртал, давхардал, шат дамжлагыг багасгаж, прокурорын хяналтыг тасралтгүй жигд тавих, хяналтын объект бүрт хүрч, үр дүнтэй ажиллах, хүний эрх, эрх чөлөөг баталгаатай хангах, зөрчигдсөн эрхийг сэргээхэд үндсэн ажлаа чиглүүлж, иргэд, олон нийтэд түргэн, шуурхай үйлчлэх нөхцөл боломжийг олгосон удирдлага, зохион байгуулалтын чухал арга хэмжээ болсон гэж үзэж байна.

Хуулийн байгууллагуудын үйл ажиллагаатай холбоотой шинээр баталсан багц хуулиудыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд “Шүүхийн тухай хууль”-д нийцүүлэн Прокурорын байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалтыг өөрчлөн, салбар нэгжүүдийн чиг үүргийг шинэчлэн батлах ажлуудыг хийлээ.

Хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгож, хүний эрх, эрх чөлөө, аюулгүй байдал хуульчлан хамгаалагдах болсон хэдий ч бодит амьдрал дээр эрүүгийн нөхцөл байдал

төдийлөн тааламжтай биш, шийдвэрлэх асуудлууд цөөнгүй байна.

Нэг. Эрүүгийн нөхцөл байдлын талаар:

Сүүлийн жилүүдэд гэмт хэрэг үйлдэх арга улам нарийсч, хүч хэрэглэсэн, онц хэрцгий аргаар олон хүний амь насанд халдсан, аймаг, орон нутаг дамжсан, зохион байгуулалттай хулгайн болон айл гэрийн асуудал гэх халхавчаар гэр бүлийн хүчирхийлэл дор үйлдэгдсэн ноцтой гэмт хэргүүд олноор гарч, хэргийн улмаас учруулсан хохирлын хэмжээ ч ихээр нэмэгдэж байна.

2012 онд улсын хэмжээнд 22089 гэмт хэрэг үйлдэгдэж, үүнд 19734 хүн холбогдож байсан бол 2013 онд 25362 гэмт хэрэг үйлдэгдэж, 22286 хүн холбогдон шалгагдсан, үйлдэгдсэн хэрэг өмнөх оныхоос 14.8 хувиар, гэмт хэрэг үйлдсэн хүний тоо 12.9 хувиар өссөн байна.

Гэмт хэргийн гаралт Баян-Өлгий, Завхан, Өвөрхангай, Дорноговь, Сэлэнгэ, Хэнтий аймгуудад 3.6-32.0 хувиар буурсан, бусад Аймаг, Нийслэлд 4.5-55.0 хувиар өссөн байна. Өөрөөр хэлбэл нийт үйлдэгдсэн хэргийн 15419 нь буюу 58.5 хувь нь нийслэлийн дүүргүүдэд үйлдэгджээ.

Сэжиглэгдэн шалгагдсан нийт хүний 17.6 хувийг эмэгтэйчүүд, 5.5 хувийг насанд хүрээгүй хүмүүс эзэлж, харин 15 хүртэлх насны хүүхдүүдээс гэмт хэрэг үйлдсэн нь 14.2 хувиар буурчээ.

Эрүүгийн хуульд заасан хэргүүдээс хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг 8156 буюу нийт үйлдэгдсэн хэргийн 32.1 хувийг, өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 11118 буюу 44 хувийг эзэлж байгаа нь улсын хэмжээнд үйлдэгдэж байгаа хэргийн дийлэнх хувийг буюу 76.1 хувийг эзэлж байна. Үүнээс хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг 204, хүчиндэх гэмт хэрэг 344, байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг 337 үйлдэгджээ.

Үүний зэрэгцээ галт зэвсэг, хар тамхи, мансууруулах бодисыг хууль бусаар Монгол улсын хил нэвтрүүлэх, мансууруулах болон сэтгэгцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар бэлтгэх, олж авах, хадгалах, тээвэрлэх, илгээх, борлуулах гэмт хэргүүд цөөнгүй гарч байгаа нь энэ асуудалд онцгой анхаарал хандуулж, төрийн нэгдсэн бодлого, чиглэлийг тодорхойлох шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

2013 онд энэ төрлийн 32 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн ба эдгээр хэргийг шийдвэрлэхэд хар тамхи, мансууруулах бодисыг шинжлэх лаборатори, тоног төхөөрөмжийн хүрэлцээ муу, Шүүхийн шинжилгээний Үндэсний хүрээлэнд үүнийг шинжлэх тоног төхөөрөмж байхгүй байгаа нь хүндрэлтэй асуудал болоод байна.

Нөгөөтэйгүүр дээрх хэргүүд ихэвчлэн Улаанбаатар хотод үйлдэгдсэн, "ЧИНГИС ХААН" олон улсын нисэх буудлаар оруулж ирсэн гэж байгаа боловч алслагдсан хилийн боомтуудаар нэвтрүүлэх боломж бололцоо нээлттэй байгааг анхаарахгүй орхиж болохгүй юм.

Мөн сүүлийн үед онцгой анхаарал татаж буй Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг төдийлөн буурахгүй байна.

2013 онд энэ төрлийн гэмт хэрэг 337 бүртгэгдсэн ба Ойн болон Ан агнуурын тухай хууль тогтоомж зөрчих гэмт хэргүүд зонхилон үйлдэгдэж байна. Тухайлбал: Дээрх хэргүүдийн 64 нь Сэлэнгэ аймагт, 41 нь Төв аймагт, Нийслэлийн 6 дүүрэгт 45 хэрэг үйлдэгдсэнээс Ойн тухай хууль тогтоомж зөрчсөн хэрэг Сэлэнгэ аймагт 56, Төв аймагт 36 гарсан байгаа нь бусад аймгуудтай харьцуулахад харьцангуй олон байна.

2013 онд 772 эрүүгийн хэрэгт 923 төрийн албан хаагч холбогдон шалгагдсан нь улсын хэмжээнд гарсан нийт хэргийн 2.1 хувийг эзэлж байна.

Үйлдэгдсэн гэмт хэргийг 2012 онтой харьцуулахад 56 хэргээр буюу 7.8 хувиар, гэмт хэрэгт холбогдсон төрийн албан хаагч 122 буюу 15.2 хувиар тус тус өсчээ.

Төрийн албан хаагчдын холбогдсон гэмт хэргийн 155 нь согтуугаар үйлдсэн хэрэг байгаа нь нийт хэргийн 20.1 хувийг эзэлж байгаа бол 160 эрүүгийн хэргийг бүлэглэн үйлдсэн байна.

Төрийн албан хаагч нарт холбогдох хэргийн 497 буюу 64.4 хувийг эцэслэн шийдвэрлэсэн ба үүнээс 352 хэргийг хэрэгсэхгүй болгож, 147-г нь шүүхэд шилжүүлжээ.

Гэмт хэрэгт холбогдсон төрийн албан хаагчдын 211 буюу 22.8 хувь нь төрийн тусгай албан хаагч, 231 буюу 25 хувь нь төрийн захиргааны албан хаагч, 77 буюу 8.3 хувь нь улс төрийн албан хаагч, 404 буюу 42.8 хувь нь төрийн үйлчилгээний албан хаагч байна.

Төрийн албан хаагчид нь хүний амь бие эрүүл мэндийн эсрэг 263, өмчийн эсрэг 115, албан тушаалын эсрэг 130, тээврийн хөдөлгөөний аюулгүй байдлын эсрэг 63, хүний эрх, эрх чөлөө, алдар хүндийн эсрэг 44, авлига, хээл хахуулийн 26 гэмт хэрэгт холбогджээ.

Үүнээс үзэхэд төрийн албан хаагчдын ёс зүй, сахилга, хариуцлагыг чангатгах, хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах талаар дорвитой арга хэмжээг авах шаардлага тулгарч байна.

Гэмт хэргийн улмаас иргэд, байгууллагад 159024.2 төгрөгийн хохирол учирч, энэ нь өмнөх оноос 105761.0 төгрөгөөр буюу 3 дахин өссөн байх ба үүнээс 111266.6 төгрөгийн хохирлыг нөхөн төлүүлсэн нь өмнөх оноос 4.4 дахин өсчээ. Энэ нь нийт учруулсан хохирлын 70 хувийг нөхөн төлүүлсэн, хохирол төлүүлэлтийн байдал өмнөх оноос 48.3 хувиар өссөн байна.

Нийслэлд хүн амын нягтрал, төвлөрөл хэт ихэсч, ажилгүйдэл, ядуурал, архидан согтуурах үзэгдэл төдийлөн буурахгүй байгаа, улмаар иргэд хялбар аргаар амьдрахыг эрхэмлэх болсноос үүдэлтэйгээр бусдын эд хөрөнгийг хулгайлах, булаах, дээрэмдэх, залилан мэхэлж авах, бусдын биед гэмтэл учруулах, санаатай болон болгоомжгүй байдлаар бусдыг алах гэмт хэрэг ихээр үйлдэгдэх болсон байна.

Түүнчлэн гэмт хэрэг үйлдэгсдийн 62.2 хувь нь бүрэн, тусгай дунд, дээд боловсролтой иргэд байх ба 18-49 настай хүүхэд, залуучууд, идэр насны хүмүүс гэмт хэрэгт хамгийн ихээр холбогдсон байна.

Орон нутагт үйлдэгдэж буй малын хулгайн гэмт хэрэг урьд нь улирлын чанартай байдаг байсан бол одоо малчдын сонор сэрэмжгүй, малдаа хариулга, маллагаагүй байдлыг далимдуулан 2-3 аймаг дамжуулан туух, тээвэрлэх байдлаар хулгайлахаас гадна мах, түүхий эдийн эрэлт хэрэгцээ ихэссэн, худалдааны эргэлт өргөжсөнтэй холбоотойгоор байнгын шинжтэй болсон нь судалгаагаар харагдаж байна.

“Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай” хуулийн хэрэгжилт, хяналт шалгалтын чанар, үр нөлөө, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах талаар хууль, хяналтын байгууллагуудын ажлын уялдаа холбоо, зохион байгуулалт сайнгүй байгаагаас согтуугаар гэмт хэрэг үйлдэх явдал буурахгүй байна.

Согтууруулах ундааны үйлдвэрлэл, худалдаа үйлчилгээнд тавих хяналтыг сайжруулах ажлыг бүс нутгийн болон орон нутагт нь зохион байгуулж ажиллах шаардлагатай.

Гэмт хэргийн илрүүлэлт өмнөх оноос дорвитой нэмэгдээгүй, улсын хэмжээнд илрээгүй хэргүүд болон сэжигтэн, яллагдагч оргон зайлсан, эсхүл байгаа газар нь мэдэгдэхгүй байгаа үндэслэлээр хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтыг түдгэлзүүлсэн хэргийн тоо их байгаа, энэ нь тодорхой хугацааны дараа хуульд заасан үндэслэлийн дагуу

хэрэгсэхгүй болгогдож, иргэд хохирч үлдэх явдал цөөнгүй байгаад дүгнэлт хийж, зохион байгуулалттай, далд аргаар үйлдэгдсэн шинэ төрлийн гэмт хэргийг мөрдөх аргачлал боловсруулах, мөрдөн байцаалтын ажиллагаанд орчин үеийн техник ашиглах, үйл ажиллагааны өөрчлөлт хийх талаар анхаарч ажиллах шаардлага тавигдаж байна.

Шүүх, эрх мэдлийн болон хууль сахиулах байгууллагууд гэмт хэрэгтэй тэмцэх талаар хуулиар хүлээсэн үүргээ амжилттай хэрэгжүүлэхэд цаашид төрийн зүгээс анхаарч дэмжих, шийдвэрлэвэл зохих цөөнгүй асуудлууд байна. Тухайлбал: Прокурорын байгууллага улсын хэмжээнд бүх сум, багуудад хүрч ажиллан иргэдтэй уулзахад иргэдийн амьжиргааны эх үүсвэр болсон малын хулгай, байгаль орчны эсрэг гэмт хэргийн илрүүлэлт муу, ялын бодлого сул байгаа талаар цөөнгүй санал хүсэлт гаргаж байлаа.

Иймд юуны өмнө хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох шаардлага гарч байна. Учир нь эрүүгийн хууль тогтоомж нь хоорондоо зөрчилдсөн, бүрхэг, хэрхэн ойлгож баримтлан ажиллах нь тодорхойгүй, шинэ төрлийн үйлдэгдэн гарч байгаа хэргүүдийг хэрхэн зүйлчлэх, шийдвэрлэх талаар зохицуулалт дутмаг байгаагаас хуулийн байгууллагын ажилтнууд хуулийг өөр өөрөөр тайлбарлан хэрэглэх нөхцлийг бүрдүүлж байна.

Энэ нь Монгол улсын хэмжээнд хууль нэг мөр хэрэгжих, хууль шүүхийн өмнө тэгш эрхтэй байх үндсэн зарчим алдагдаж, улмаар иргэдийн зүгээс хуулийн байгууллагын ажилтнуудад үл итгэх байдлыг бий болгож байна.

Хоёр. Захиргааны зөрчлийн хэрэг бүртгэх ажиллагаанд тавьсан хяналтын талаар:

Прокурорын байгууллагын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд заасан үндэслэлээр Прокурорын байгууллага нь төрийн захиргааны эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас захиргааны зөрчлийн хэрэг бүртгэх талаар явуулж байгаа ажиллагаа хуульд заасан журмын дагуу явагдаж байгаа эсэхэд хяналт тавьж, иргэд, байгууллагын гомдлоор болон шалгалт хийх хэлбэрээр эрх бүхий улсын байцаагч, албан тушаалтны шийдвэрийг хянах байдлаар энэхүү чиг үүргийг хэрэгжүүлж байна.

Эрх бүхий албан тушаалтнууд нь захиргааны зөрчлийн хэрэг бүртгэх ажиллагааг явуулахдаа Үндсэн хуулиар хамгаалагдсан иргэдийн эрх, эрх чөлөө халдашгүй байдал, эд хөрөнгөнд халдсан шийдвэрийг гаргадаг төрийн онцгой чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг тул Прокурорын байгууллагаас энэ ажиллагаанд тавих хяналтын ажилд онцгой анхаарал хандуулж хяналтын ажлын хүрээнд баримтлах бодлого, чиглэлийг шинэчлэхээр ажиллаж байна.

Ингэснээр төрийн захиргааны эрх бүхий албан тушаалтнуудаас гаргасан хууль бус шийдвэрээс шалтгаалан иргэдийн эрх зөрчигдөх явдал таслан зогсоогдох, хуулийг нэг мөр хэрэгжүүлэх, иргэдийн зөрчигдсөн эрхийг хамгаалахад чухал алхам болох юм.

Прокурорын байгууллага 2013 онд эрх бүхий улсын байцаагч, албан тушаалтнаас захиргааны хэрэг бүртгэх ажиллагаа явуулж, захиргааны шийтгэл ногдуулсан 31440 материалыг хянаж үндэслэлгүйгээр захиргааны арга хэмжээ авсан 114 шийдвэрийг хүчингүй болгож, 15-д нь эрүүгийн хэрэг үүсгэж, 66 шийдвэрт өөрчлөлт оруулсан байна.

Захиргааны зөрчлийн хэрэг бүртгэх ажиллагааг хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу явуулж байгаа эсэх талаар 210 шалгалт хийж, эрх бүхий албан тушаалтнуудаас хууль тогтоомжийг зөрчсөн 2333 зөрчлийг илрүүлж, энэхүү зөрчлүүдийг арилгуулахаар холбогдох байгууллагад прокурорын шаардлага 125 удаа бичиж, 62 албан тушаалтанд сахилгын арга хэмжээ авахуулсан.

Хяналт, шалгалтын явцад хууль зөрчиж үндэслэлгүйгээр захиргааны шийтгэл ногдуулсан, хууль бусаар албадан саатуулагдсан 237 хүний зөрчигдсөн эрхийг сэргээж, хууль бус шийдвэрүүдийг хүчингүй болгосон байна.

Энэ тоон үзүүлэлт бол зөвхөн прокурорын байгууллагаас явуулсан хяналт, шалгалтын үр дүн юм.

Ихэнх иргэд хууль, эрх зүйн мэдлэг дутмаг байдгаас төрийн эрх бүхий албан тушаалтнууд үндэслэлгүйгээр захиргааны шийтгэл ногдуулж, эрх ашгийг нь зөрчиж байгааг тэр бүр мэддэггүй, мэдсэн ч энэ талаар эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд, цаашилбал шүүхэд гомдол гаргадаггүй, уг шийтгэлийг биелүүлээд л өнгөрөөдөг.

Энэ нь төрийн захиргааны байгууллагын удирдах албан тушаалтнууд улсын байцаагчийнхаа шийдвэрийг хамгаалдаг, гомдол гаргасан ч үр дүн гардаггүй, уг асуудлыг шүүхээр шийдвэрлэх ажиллагаа хэтэрхий удаан, төвөгтэй байдагтай холбоотой гэж үзэж байгаа.

Тэгвэл дээрх хэдхэн тоон үзүүлэлтээс захиргааны зөрчлийн хэрэг бүртгэх ажиллагаанд тавих хяналтын ажил ямар чухал үр нөлөөтэй вэ гэдгийг харж болохоор байна.

Прокурорын байгууллагаас иргэдийн зөрчигдсөн эрхийг хамгаалах, хууль тогтоомжийг нэг мөр хэрэгжүүлэх талаар авч хэрэгжүүлсэн, авч хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байгаа дээрх арга хэмжээнүүд ойрын хугацаанд зохих үр дүнгээ өгч, Монгол улсад хүний эрх зөрчигдөхгүй байх тогтолцоог бүрдүүлэх нэг алхам болох юм.

Гурав. Мөрдөн шалгах ажиллагаанд тавих хяналтын ажлын чиглэлээр:

Прокурорын байгууллага нь эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагааг хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу явуулах, энэ ажиллагааны явцад Үндсэн хуулиар тунхаглан баталгаажсан хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчихгүй байхад чиглэгдсэн арга хэмжээнүүдийг Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөс санаачилсан “Шүүх эрх мэдлийн байгууллагуудын шинэтгэлийг гүнзгийрүүлэх хөтөлбөр”, түүний дагуу гаргасан “Прокурорын байгууллагаас 2011-2016 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны ерөнхий хөтөлбөр”-тэй уялдуулан авч хэрэгжүүллээ.

Эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагааны явцад Үндсэн хуулиар тунхагласан хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчих, иргэдийн өмч хөрөнгийн халдашгүй байдалд халдах асуудлууд гардаг.

Үүнийг нэг мөр болгох зорилгоор “Хилийн хориг” буюу улсын хилээр нэвтрэх эрхийг түдгэлзүүлэх талаар мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулах эрх бүхий байгууллагуудын хамтарсан тушаалын хэрэгжилтийг шалгаж, дээрх тушаалын хэрэгжилтийг зогсоосон.

“Хилийн хориг” тавих ажиллагааг Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн үндсэн зарчимд нийцүүлэн энэхүү ажиллагаанд прокуророос хяналт тавьж, зөвшөөрлийг олгохоор журамлалаа.

2002 батлагдан мөрдөгдөж байгаа Эрүүгийн болон Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд хөнгөн ангиллын хэргийг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэх шинэ зохицуулалт бий болсон.

2013 онд улсын хэмжээнд 13985 хөнгөн гэмт хэрэгт хэрэг бүртгэлтийн ажиллагаа явуулснаас 3685 хэргийг буюу 26.3 хувийг нь хялбаршуулсан журмаар шалган шийдвэрлэсэн байна. Өөрөөр хэлбэл нийт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсан 37686 хэргийн 9.7 хувийг нь хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэсэн нь төдийлөн хангалттай бус боловч хуульд зөвхөн хөнгөн төрлийн хэргийг л хялбаршуулсан журмаар шалган шийдвэрлэх боломжтой гэж заасантай холбоотой байна.

Хуулийн энэ зохицуулалт нь эрүүгийн хэргийг цаг алдалгүй, бага зардлаар шуурхай шийдвэрлэх боломжтой болсон, нөгөөтэйгүүр гэмт хэргийн улмаас хохирсон иргэдэд хохирлыг барагдуулахад чухал нөлөөгөө үзүүлж байна.

Үүнийг улам боловсронгуй болгож шинээр батлагдахаар хэлцэгдэж байгаа “Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль”-д тусгаж оруулах нь зүйтэй байна.

Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаанд олон хэрэг шийдвэрлэгдэхгүй хугацаа алдаж, мөрдөн байцаалтын явцад хүний эрхийг зөрчих, хүнлэг бус харьцах, үндэслэлгүйгээр эрхийг нь хязгаарлах, цагдан хорих, хохирогчийн эрхийг зөрчсөн талаар байцаан шийтгэх ажиллагаанд оролцогчдоос ирүүлсэн гомдлуудад дүгнэлт хийж, эрүүгийн хэргийг хуулийн анхны хугацаанд шалгаж шийдвэрлүүлэхийг прокурорын хяналтын ажлын гол үзүүлэлт болгон ажилласнаар хэргийн хугацаа сунгалт буурсан бөгөөд хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулсан хэргийн 76.3 хувийг хуулийн анхны хугацаанд хянан шийдвэрлэлээ.

Хэдийгээр эрүүгийн хэргийг хуулийн анхны хугацаанд шалган шийдвэрлэх зорилт тавьж байгаа боловч авлига, албан тушаал, хүн худалдаалах, хар тамхи мансууруулах бодистой холбоотой гэмт хэргүүдийн шинж чанар, арга хэлбэр, хамрах хүрээ өөрчлөгдсөнөөс хэргийн хугацаа сунгах үндэслэл болж байна.

Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны журмын эсрэг, байгаль хамгаалах журмын эсрэг, уул уурхайн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргүүд, хар тамхи, мансууруулах бодис хууль бусаар олж авсан, хадгалсан, тээвэрлэсэн, мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл, бодисыг үйлдвэрлэх, бэлтгэх журмыг зөрчсөн гэмт хэргүүд цөөнгүй гарч олны анхаарал татаж байна.

Хэрэг бүртгэх, Мөрдөн байцаах байгууллагад анхан шатны байдлаар хар тамхи, мансууруулах бодисыг илрүүлэх тест, тоног төхөөрөмж байхгүй, Шинжилгээний байгууллагын дүгнэлтүүд хоорондоо эрс зөрүүтэй гардаг, улс, үндэстэн дамнасан гэмт хэргийг шалгахад эрх зүйн зохицуулалт байхгүйн улмаас энэ төрлийн хэргийг шийдвэрлэж чадахгүй удааширч байгаа хүндрэл бэрхшээлүүд гарч байна.

Мөн улсын хэмжээнд хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааны дотор буюу 1984-2013 оны хооронд түдгэлзээтэй байгаа 11841 хэргийн 11159 нь илрээгүй гэмт хэрэг байгаагаас үзэхэд цаашид хэргийн илрүүлэлтийг сайжруулах шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Илрээгүй хэргийн цаана хохирсон, эрх ашиг нь зөрчигдсөн олон хүн байгаад Прокурорын байгууллага онцгой анхаарал хандуулан ажиллаж байна.

Хэргийг түдгэлзүүлсэн нэрээр дарагдуулдаг, тодорхой ажиллагаа хийдэггүй, эрэн сурвалжлах тогтоол хийснээр хязгаарлаж, хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаа дуусахаар хэрэгсэхгүй болгодог зөрчлийг таслан зогсоож, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд бүрийг олж тогтоох, гэм буруутай нэг ч этгээдэд ял завшуулахгүй байх зарчмыг хангаж ажиллахад анхаарлаа төвлөрүүлэх нь чухал байгаа. Түүнчлэн нэгэнт эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа эхэлсэн бол хөөн хэлэлцэх хугацааг тодорхой хугацаагаар зогсоодог эрх зүйн зохицуулалтыг Эрүүгийн болон Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд тусгах шаардлагатай байна.

Нөгөөтэйгүүр энэ нь манай эрх зүйн тогтолцоо, хуулийн зохицуулалтаас шалтгаалж байна. Өөрөөр хэлбэл одоогийн мөрдөгдөж байгаа хуульд гүйцэтгэх ажлын шугамаар нотлох баримтыг хэрхэн бэхжүүлж, баримтжуулах, нэгэнт олж авсан баримтаа хэрхэн ил гаргаж, нотолгооны эх үүсвэр болгох арга механизмыг тодорхой болгох шаардлагатай байна.

Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх ажиллагаа орхигдсон,

мөрдөн байцаалтын явцад хөрөнгө битүүмжлэх, нуугдмал хөрөнгийг илрүүлэх ажиллагаа хангалтгүй байсан бөгөөд энэ байдалд дүгнэлт хийж хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах ажиллагааны явцад бусдын зөрчигдсэн эрхийг хамгаалах, торгох, эд хөрөнгө хураах ялын биелэлтийг хангуулах, хохирлыг нөхөн төлүүлэх зорилгоор сэжигтэн, яллагдагч, эсвэл хуулиар тэдний төлөө эд материалын хариуцлага хүлээвэл зохих хүмүүсийн эд хөрөнгийг битүүмжлэх ажиллагаа явуулсны үр дүнд хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын явцад 260 гаруй тэрбум төгрөгийн эд хөрөнгийг битүүмжилж, 163.5 тэрбум төгрөгийн хохирол нөхөн төлүүлжээ.

Сэжигтэн, яллагдагчийг баривчлах, цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээг прокурорын саналаар шүүх хянан зөвшөөрөл олгодог болгож, Монгол Улсын нэгдэн орсон Олон улсын гэрээ, Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай Олон улсын пактад нийцүүлэн өөрчилснөөр дээрх таслан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэглэх явдал сүүлийн үед багассан байна.

Шүүх эрх мэдлийн болон хууль сахиулах байгууллагын ихэнх ажилтнууд үүрэгт ажлаа зохих ёсоор гүйцэтгэж байгаа боловч мэргэжлийнхээ ёс зүйг зөрчих, албаны хариуцлага алдах явдал цөөнгүй гарсаар байна.

Гэтэл Улсын Их Хурлаас баталсан “Прокурорын байгууллагын тухай” болон “Авлигатай тэмцэх тухай хууль”-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулиудаар Улсын Ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албыг татан буулгаж, чиг үүргийг нь Авлигатай тэмцэх газарт болон Цагдаагийн байгууллагад шилжүүлэх шийдвэр гарсан.

Улсын Ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах алба нь хүний эрхэд халддаг, хязгаарладаг эрх бүхий субъектуудын гэмт үйлдлийн талаарх гомдлыг шалгаж шийдвэрлэдэг чиг үүрэгтэй байсан.

Өөрөөр хэлбэл тусгай субъектуудын (*тагнуул, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгч*) үйлдсэн гэмт хэргийг, тухайлбал: тэдгээрийн үйлдсэн авлига, албан тушаалын хэргүүдээс гадна хулгай, хүчин, танхай, хөдөлгөөний аюулгүй байдлын эсрэг гэх мэт гэмт хэргийн төрөл харгалзахгүй шалгах үүрэгтэй байгууллага.

Улсын Ерөнхий Прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албыг байгуулах нь нийгмийн шаардлага байсан.

Хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, цагдаа, тагнуулын байгууллагын ажилтны үйлдсэн гэмт хэргийг Цагдаагийн байгууллага шалгаж, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулах нь зохимжгүй, дээрх байгууллагын ажилтнууд хэрэгт хохирогч, сэжигтэн, яллагдагчийн алинаар ч шалгагдсан хэт нэг талыг барьж шалгадаг талаар иргэдээс удаа дараа санал, гомдол гарч байсан.

Үүнийг үндэслэн судалгаа хийж, Улсын Ерөнхий прокурорын дэргэд Мөрдөн байцаах албыг байгуулж, тусгай субъектуудын (*тагнуул, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгч*) үйлдсэн гэмт хэргийг харъяалуулах нь зүйтэй гэж шийдвэрлэсний дагуу 2002 онд “Прокурорын байгууллагын тухай хууль”-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулж дээрх албыг байгуулсан байна.

Тус алба нь байгуулагдсанаасаа хойш дээр дурьдсан тусгай субъектуудын үйлдсэн бүх төрлийн гэмт хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулж байсан бөгөөд ялангуяа шүүн таслах ажиллагааны эсрэг гэмт хэргийг илрүүлэх, нотлох чиглэлээр мэргэшиж, эрүү шүүлт тулгах, нотлох баримтыг хуурамчаар бүрдүүлэх зэрэг гэмт хэрэгт

мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулах өөрийн гэсэн арга туршлагатай болсон. Зарим нэг тоо, баримтыг дурьдвал:

Энэ хугацаанд Улсын Ерөнхий Прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах алба нь 4619 хүнд холбогдох 3175 хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсан бөгөөд үүний 222 буюу 31.7 хувь нь шүүн таслах ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг, 1616 хэрэг буюу 50.8 хувь нь хүний амь бие, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг, 432 буюу 13.6 хувь нь өмчийн эсрэг гэмт хэрэг тус тус эзэлж байна.

Сэжигтэн, яллагдагчаар татагдсан этгээдүүдийн 3223 нь буюу 69.7 хувь нь хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, цагдаагийн байгууллагын ажилтан эзэлж байна.

Мөн 2008 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрийн Цагдаагийн байгууллагын удирдлагуудтай холбоотой 5 иргэний амь нас хохирсон хэрэг, Авлигатай тэмцэх газрын удирдлагуудтай холбоотой албан тушаалаа хэтрүүлсэн, бусдын өмч завшсан тухай хэргүүдэд мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулж шийдвэрлэжээ.

Улсын Ерөнхий Прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албанаас мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсан Эрүүгийн хуулийн 263, 264, 265, 266, 268, 269, 270, 273 дугаар зүйлд заасан (*Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулиар Авлигатай тэмцэх газарт харъяалуулсан*) гэмт хэргийг сүүлийн 3 жилийн байдлаар судлахад 2011 онд нийт 302 хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсны 5 хэрэг буюу 1.6 хувь, 2012 онд нийт 224 хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсны 7 хэрэг буюу 3.1 хувь, 2013 оны 10 сарын байдлаар нийт 224 хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсны 10 буюу 4.4 хувийг, нийт мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсан хэргийн 3.0-4.0 хувийг албан тушаалын буюу Авлигатай тэмцэх газрын харъяалалтай гэмт хэрэг эзэлж байсан байна.

Дөрөв. Ял эдлүүлэх ажиллагаанд тавих хяналтын ажлын талаар:

Хорих, баривчлах ялаар шийтгүүлсэн ялтнуудыг нийгэмшүүлэх, хорих ялаас хугацаанаас өмнө тэнсэн суллах, дэглэм бууруулахад хууль тогтоомжийг нэг мөр хэрэгжүүлэх, хорих ангид ял эдэлж байгаа ялтнууд бие биенээ дарамтлах, зодох зэрэг асуудал хорих ангид гарч байгаагийн шалтгаан нөхцлийг таслан зогсоох, гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэхэд хяналтыг чиглүүлэн ажиллалаа.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх Ерөнхий газрын харъяа хорих ангиудад 2013 оны байдлаар нийт 6513 ялтан ял эдэлж байгаагаас насанд хүрээгүйчүүдийн хорих ангид 30, жирийн дэглэмтэй хорих ангид 3413, үүнээс эмэгтэй ялтан 263, чанга дэглэмтэй хорих ангид 2735, үүнээс эмэгтэй ялтан 72, онцгой дэглэмтэй хорих ангид 255, гянданд 30 жилийн хугацаагаар хорих ял шийтгэгдсэн 34, заримыг нь гянданд эдлүүлэхээр 46 ялтан, баривчлах ял эдлүүлэх байранд 116 ялтан ял эдэлж байна.

2012 онтой харьцуулахад хорих ял эдэлж байгаа нийт ялтны тоо 273 буюу 4.0 хувь, жирийн дэглэмтэй хорих ангид ял эдэлж байгаа ялтны тоо 160 буюу 4.5 хувь, чанга дэглэмтэй хорих ангид ял эдэлж байгаа ялтны тоо 140 буюу 4.9 хувь, баривчлах ялаар шийтгүүлсэн ялтны тоо 9 буюу 7.2 хувь, гянданд ял эдэлж байгаа ялтны тоо 12 буюу 13 хувиар тус тус буурсан бол онцгой дэглэмтэй хорих ангид ял эдэлж байгаа ялтны тоо 49 буюу 19.3 хувиар өссөн байна.

Хорих ял эдэлж буй нийт ялтны 5889 буюу 90.4 хувь нь эрэгтэй, 30 буюу 0.4 хувь нь насанд хүрээгүй, 335 буюу 5.1 хувийг эмэгтэй, баривчлах ял эдэлж байгаа нийт ялтны 109 буюу 94 хувийг эрэгтэй, 7 буюу 6 хувийг эмэгтэй ялтан эзэлж байна.

Баривчлах, хорих ял эдлүүлэх ажиллагаанд тавих хяналтын чиглэлээр 280 удаа шалган, 808 удаа танилцаж, 455 зөрчил илрүүлснийг арилгуулахаар 101 шаардлага бичиж,

6 албан хаагчид эрүүгийн, 42 албан хаагчид сахилгын арга хэмжээ тооцуулж, 161 ялтны зөрчигдсөн эрхийг сэргээжээ.

2013 оны эхний хагас жилийн байдлаар 131407570612 төгрөгийн төлбөртэй 2741 ялтан байснаас 93122472133 төгрөг буюу 7660 хувийг хадгаламж зээлийн хоршооны, сүлжээний бизнесийн болон банкны тухай хууль тогтоомж зөрчсөн гэмт хэргүүдэд ял шийтгүүлсэн 13 ялтны бусдад учруулсан хохирол эзэлж байна.

Энэ хугацаанд 1035 ялтнаас 6220365862 төгрөгийн төлбөрийг гаргуулж хохирлыг нөхөн төлүүлсэн, 1568 хувь буюу 983044846 төгрөгийн хохирлыг ялтны нэрийн данснаас суутгасан байна.

Цагдан хорих байранд 2013 онд нийт 1217 сэжигтэн, яллагдагч хоригдсоноос 1099 буюу 90.3 хувь нь эрэгтэй, 80 буюу 6.5 хувь нь эмэгтэй, насанд хүрээгүй хүүхэд 38 буюу 3.1 хувийг нь эзэлж, эдгээрийн 623 буюу 51.1 хувь нь Цагдан хорих 461 дүгээр ангид хоригдсон байна.

Хорихоос өөр төрлийн ялаар шийтгүүлсэн ялтны тоо өмнөх оноос 2112 буюу 21.2 хувиар өсч, торгох ялаар шийтгүүлэгчдийн тоо 12 буюу 4.0 хувиар, тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа явуулах эрх хасах ял 382 буюу 39 хувиар, албадан ажил хийлгэх ял 24 буюу 5.1 хувиар, эд хөрөнгө хураах ял 210 буюу 38.8 хувиар, тэнсэж хянан харгалзах ял 1178 буюу 17.8 хувиар, хүмүүжлийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авагдсан этгээд 2-оор, жирэмсэн эмэгтэй, 3 хүртэлх насны хүүхэдтэй эх болон ганц бие эцэгт хорих ял оногдуулсан шүүхийн шийтгэх тогтоол биелүүлэхийг хойшлуулсан 33 буюу 19.1 хувиар, насанд хүрээгүй этгээдэд хорих ял оногдуулсан шүүхийн шийтгэх тогтоол биелүүлэхийг хойшлуулсан ялтны тоо 64 буюу 11.5 хувиар тус тус өссөн байна.

2013 онд 295 ялтан 1448347.8 төгрөгийн торгох ялаар шийтгүүлснээс 1100508.9 мянган төгрөгийн ял биелэгдэж, торгох ялын биелэлт улсын хэмжээнд 76.0 хувьтай байгаа нь өмнөх оныхоос 13 хувиар өссөн байх ба 46 ялтны 347838.9 төгрөгийн ял биелэгдээгүй үлдэгдэлтэй байна.

2012 онд 125 ялтныг эдлэхээс зайлсхийсэн буюу тогтоосон журмыг зөрчсөн гэж үзэн ялыг солиулахаар шүүхэд шилжүүлж байсан бол 2013 онд энэ тоо буурч, торгох ялтай 14, албадан ажил хийлгэх ялтай 8, хорих ялыг тэнсэж харгалзсан 14, ял хойшлуулсан 4, нийт 40 ялтныг шүүхэд шилжүүлснээс шүүх 38 ялтны ялыг сольж, 2 материалыг буцаан шийдвэрлэсэн нь хорихоос өөр төрлийн ялын биелэлтэнд тодорхой ахиц гарч, ял бодитой биелж байгааг харуулж байна.

Тав. Улс төрийн хэрэгт хэлмэгдэгсдийг цагаатгах ажлын талаар:

Тагнуулын Ерөнхий газрын Мөрдөн байцаах хэлтсээс ирүүлсэн албан бичгийн дагуу 219 хэрэгт шинээр илэрсэн нөхцөл байдлаар хэргийн ажиллагаа үүсгэж шалгуулав.

Нийт 219 хэрэг хянагдсанаас прокурорын тогтоолоор улс төрийн хилс 33 хэргийг хэрэгсэхгүй болгож, 54 хүнийг хэлмэгдсэнд тооцож цагаатган, Улсын Дээд Шүүхэд харъяаллын дагуу 67 хэрэгт прокурорын дүгнэлт бичсэнээр 101 хүнийг цагаатгуулан, хяналтын шатны шүүх хуралд 12 удаа оролцсон байна.

Тагнуулын Ерөнхий газрын Тусгай архивт шийдвэрлэгдээгүй байсан улс төрийн хилс хэрэгт ял шийтгүүлсэн гэх 213 хүнд холбогдох 109 хэргийг хянаад цагаатгах үндэслэлгүй тул хэвээр нь буцаасан байна.

Улсын болон орон нутгийн Цагаатгах ажил эрхэлсэн салбар комисс, иргэдээс цагаатгалтай холбоотой асуудлаар ирүүлсэн 48 өргөдлийг хүлээн авч, хуульд заасан хугацаанд шийдвэрлэсэн бөгөөд Цагаатгалын хуулинд зааснаар прокурор 34 өргөдлийг өөрөө шийдвэрлэж, харъяаллын дагуу 3 өргөдлийг холбогдох газруудад шилжүүлэн,

шинээр илэрсэн нөхцөл байдлаар 2 өргөдөлд хэргийн ажиллагаа үүсгэж шалгуулан, шийдвэрлэх боломжгүй 9 өргөдлийг буцаалаа.

“Улс төрийн хилс хэрэгт ял шийтгүүлэгчдийг цагаатгах ба тэдэнд нөхөн олговор олгох тухай хууль”-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг санаачлах ажлын хэсгийг хяналтын прокурор Р.Мөнхтариагаар ахлуулан ажиллуулж, уг төслийг Улсын Их Хурлаар хэлэлцүүлэхээр өргөн барьсан байна.

Эрүүгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг дүгнэж үзэхэд дараахь асуудлуудад анхаарч, нэн даруй шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

1. “Шүүх, эрх мэдлийн шинэтгэлийг гүнзгийрүүлэх хөтөлбөр”-ийн хүрээнд хийгдэж байгаа зарим ажлуудыг шуурхайлах, шүүх, эрх мэдлийн байгууллагуудын үйл ажиллагаа, ажлын уялдаа холбоог сайжруулах үндсэн зорилготой “Хууль сахиулах тухай” хууль, “Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай” хууль, “Гэмт хэргийн тухай” хууль, “Зөрчлийн тухай” хууль зэргийг Улсын Их Хурлаас ойрын хугацаанд батлах;

2. Прокурорын байгууллагын бүтцэд өөрчлөлт оруулж, зарим нэгжийг татан буулгасан асуудал нь Монгол улсын нэгдэн орсон зарим олон улсын гэрээ, конвенцийг зөрчсөн асуудал болсон. Өөрөөр хэлбэл 2011 оны 3 дугаар сарын 11-нээс 4 дүгээр сарын 01-ний өдөр хуралдсан Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын Хүний эрхийн хорооны 101 дүгээр чуулганаас пактын хэрэгжилтийг хэлэлцээд Монгол улсад өгсөн зөвлөмжид “Улсын Ерөнхий Прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах газар хүн хүч, хөрөнгө мөнгөөр дутмаг байдаг, цагдаагийн байгууллагын ажилтнуудын хууль бус, эрүү шүүлт тулгах үйлдлийг мөрдөн шалгах хараат бус байгууллага ховор байгаа нь Хорооны анхаарлыг татлаа...” гэжээ.

Иймд энэхүү шийдвэрийг эргэн харж, Монгол улсын нэгдсэн орсон гэрээ, конвенцуудыг бүрэн хэрэгжүүлэн ажиллах;

3. Прокурорын байгууллагын ажиллах нөхцөл, баталгаа, нийгмийн асуудлыг судалж, хараат бусаар үйл ажиллагаа явуулах эрх зүйн болон нийгмийн орчинг бүрдүүлэхэд онцгой анхаарах;

4. Манай улсын иргэд Япон, ХБНГУ, Австрали, Турк, Сингапур, Малайз Тайланд, Энэтхэг гэх мэт улс, орнуудад олноор зорчиж, хэл соёл, зан заншлыг мэдэхгүйгээс гэмт хэрэгт холбогдох, түүнчлэн эрх нь зөрчигдөх асуудлууд цөөнгүй гарч байна. Мөн эдгээр улсуудын иргэд ч манай улсад ирж, гэмт хэрэг үйлдэх асуудлууд ч гарч байна. Иймд стратегийн болон түншлэлийн харилцаатай улс орнуудтай эрүүгийн эрх зүйн салбарт хамтран ажиллах, харилцан туслалцах 2 талын болон олон талын гэрээ, хэлэлцээрийг байгуулах асуудлыг Улсын Их Хурлаас судалж шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

5. Прокурорын байгууллага эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагааг удирдан чиглүүлдэг субъект учир эрх зүйн туслалцааны чиглэлээр гадаад улстай шууд бие даан харилцаж, мөрдөн байцаалтын даалгавар явуулж биелэлтийг нь шаарддаг, хангуулдаг байх эрх зүйн орчныг Улсын Их Хурлаас тогтоолгох зэрэг саналтай байгааг танилцуулъя.

УЛСЫН ЕРӨНХИЙ ПРОКУРОР
ТӨРИЙН ХУУЛЬ ЦААЗЫН
ТЭРГҮҮН ЗӨВЛӨХ

Д.ДОРЛИГЖАВ